

Primo Levi: Is dit een mens

“Met de absurde punctualiteit waaraan we later gewend zouden raken hielden de Duitsers appel...Daar kregen we ook onze eerste klappen; en dat was nieuw en zo onzinnig dat we geen pijn voelden, lichamelijk nog geestelijk. Alleen maar een gevoel van verbijstering: hoe kun je zonder woede een ander mens slaan?” (p.15)

Ook onze naam zullen ze ons afnemen: en als we die willen behouden, zullen we de kracht daartoe in onszelf moeten vinden, de kracht om met onze naam nog iets van onszelf, van degenen die wij waren, in leven te houden.” (p.28)

...op deze plaats is alles verboden, niet om de een of andere onbekende reden, maar omdat het kamp met precies dat doel geschapen is.” (p.31)

“...dat je hier kunt overleven...om later te vertellen, te getuigen.” (p.44)

“...de bevoorrechten de niet-bevoorrechten onderdrukken: op die mensenwet berust de sociale structuur van het kamp.” (p.48)

“Maar in het Lager is dat anders: hier is de strijd om te overleven meedogenloos, omdat iedereen wanhopig, onmenselijk alleen is.” (p.100)

Als het enige zin heeft om naar redenen te zoeken waarom juist mijn leven, onder duizenden net zulke levens, de proef heeft kunnen doorstaan, dan geloof ik dat ik het aan Lorenzo dank dat ik nu in leven ben; niet zozeer om zijn materiële hulp als wel omdat hij me, met zijn aanwezigheid en en zijn natuurlijke, vanzelfsprekende goedheid, voortdurend deed voelen dat er nog een rechtschapen wereld buiten de onze bestond,...” (p.139)

“Vrijheid...Als je er goed over nadacht betekende dat geen Duitsers meer, geen selecties meer, geen werk, geen slagen, geen appels meer en misschien, later, terug naar huis. Maar het kostte inspanning om je dat in te denken en niemand had tijd om ervan te genieten. Om ons heen was alles verwoesting en dood. “(p.192)

Jan Campert: Het lied der achttien dooden (1941)

Een cel is maar twee meter lang
en nauw twee meter breed,
wel kleiner nog is het stuk grond,
dat ik nu nog niet weet,
maar waar ik naamloos rusten zal,
mijn makkers bovendien,
wij waren achttien in getal,
geen zal den avond zien.

O lieflijkheid van licht en land,
van Holland's vrije kust,
eens door den vijand overmand
had ik geen uur meer rust.
Wat kan een man oprecht en trouw,
nog doen in zulk een tijd?
Hij kust zijn kind,
hij kust zijn vrouw
en strijdt den ijdlen strijd.

Ik wist de taak die ik begon,
een taak van moeiten zwaar,
maar't hart dat het niet laten kon
schuwt nimmer het gevaar;
het weet hoe eenmaal in dit land
de vrijheid werd geëerd,
voordat een vloekbre schennershand
het anders heeft begeerd.

Voordat die eeden breekt en bralt
het miss'lijk stuk bestond
en Holland's landen binnenvalt
en brandschat zijnen grond;
voordat die aanspraak maakt op eer
en zulk Germaansch gerief
ons volk dwong onder zijn beheer
en plunderde als een dief.

De Rattenvanger van Berlijn
pijpt nu zijn melodie,
- zoo waar als ik straks dood zal zijn

de liefste niet meer zie
en niet meer breken zal het brood
en slapen mag met haar-
verwerp al wat hij biedt
of bood die sluwe vogelaar.

Gedenkt die deze woorden leest
mijn makkers in den nood
en die hen nastaan 't allermeest
in hunnen ramspoed groot,
gelijk ook wij hebben gedacht
aan eigen land en volk
- er daagt een dag na elken nacht,
voorbij trekt iedre wolk.

Ik zie hoe't eerste morgenlicht
door 't hooge venster draalt.
Mijn God, maak mij het sterven licht
- en zoo ik heb gefaald
gelijk een elk wel falen kan,
schenk mij dan Uw gena,
opdat ik heenga als een man
als 'k voor de loopen sta.